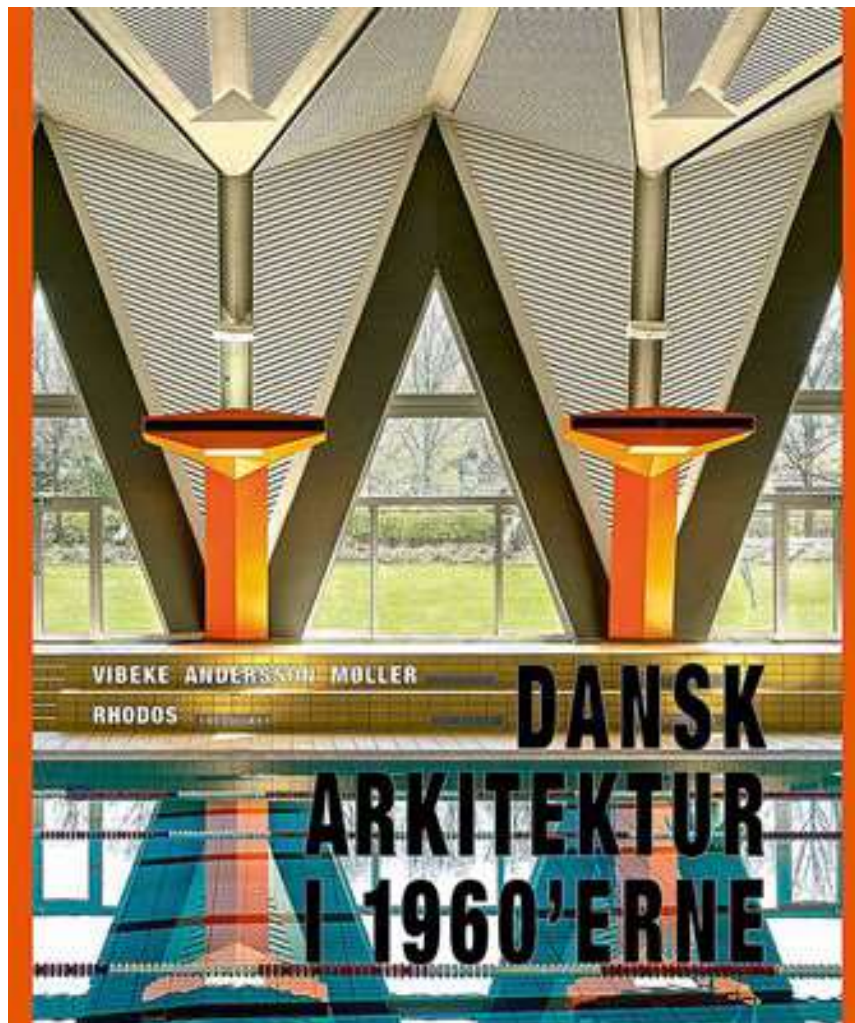

Vibeke Andersson Møller, *Dansk arkitektur i 1960'erne*.
Humblebæk: Forlaget Rhodos; i samarbejde med Nationalmu-
seet og Syddansk Universitetsforlag, 2019. 592 sider.

Et monumentalt og nysgerrigt oversigtsværk

Af Nan Dahlkild, ph.d.

Med Vibeke Andersson Møllers bog *Dansk arkitektur i 1960'erne* har perioden fået et monumentalt oversigtsværk, som nysgerrigt og omhyggeligt dokumenterer tresserarkitekturens store modsætninger og yderligheder: Fra de store sociale boligbyggerier til de mange parcelhuse, fra anonyme industrialiserede betonelementer til raffinerede æstetiske udtryk og rustikke materialer, fra højhuse til tæt-lav, fra store planer til små fleksible løsninger. Forskellige retninger og udtryk bliver karakteriseret og vinklet. Bogen kan læses sammenhængende eller anvendes som opslagsværk. Årtiet

afgrænses af montagecirkulæret i 1960 og SBI's idékonkurrence om tæt-lav-byggeri i 1971. Dermed indrammes også tressernes tro på højhuset som moderne boligform.

I forordet og det indledende afsnit "Velstand, velfærd og byggeri" redegøres der fint for både periodens forudsætninger, arkitekternes og bygherrerens idéer og forfatterens eget udgangspunkt, som kommer perioden i møde: "Årtiets arkitektur var fuld af kreativitet, nyskabelse, gode intentioner og hårdt arbejde."

Bogen dokumenterer de mange

eksperimenter og nye systemer, men også industrialiseringens krav om få og faste størrelser, som dominerede byggeriet både i form af ens facader og lejlighedsplaner. I bagklogskabens kritiske lys må man konstatere, at masseproduktionen som genvej til demokratisering ikke altid levede op til de gode hensigter: At højhuse måtte rives ned eller renoveres få årtier efter opførelsen.

De mange projekter, de mange retninger og de mange enkeltbyggerier, der er med i værket, fremgår af indholdsfortegnelsen, som i sig selv er et katalog over periodens modsætninger. Med en grundighed, som er en disputats værdig, gennemgås, dokumenteres og illustreres en lang række byggerier. Bogen kommer landet rundt. Også Grønland er med. Måske er de store montagebyggerier netop her allermest misforståede i forhold til en oprindelig fangerkultur. Modsætningen mellem de store boligblokke og Grønlands Tekniske Organisations små typehuse i menneskelig skala er iøjnefaldende.

Tematiseringen af et så stort og omfattende værk vil altid være vanskelig. Forfatteren har valgt at tage udgangspunkt i periodens forskellige arkitektoniske retninger: Senmodernisme, brutalisme, strukturalisme med uddybende tematiske kapitler om industrialisering, højhuset, det anonyme og det monumentale, tæt-lav-bevægelsen og ude i verden. Hertil kommer postmodernismen og supergrafikken. Læsere vil have forskellige interesser og fokuseringer. En ulempe ved disponeringen er, at den spreder de forskellige bygningstyper og deres udvikling i velfærdssamfundet. Man skal være godt inde i stilarterne. Måske fremhæver den også boliger og offentligt byggeri, selv om storcentre og produktionsbygninger som Irmas kafferisteri er med, men hvad de mange mindre butikcentre, som en del af tidens nye forbrugskultur?

En vigtig side af velfærdssamfundets udvikling var det store byggeri af nye offentlige institutioner: Skoler, gymnasier, biblioteker, kulturcentre, sportsanlæg, svømmehaller og

hospitaller. Folkebibliotekerne blev i høj grad forstået som "velfærdens spydspids". Et eksempel var Horsens Bibliotek fra 1960, som blev tidstypisk beskrevet efter opførelsen:

Pludselig ligger det nye bibliotek der, bredt, lavt og fladt, som havde det på én nat hævet sig op af græsplænen (...) Bygningen selv, i stål og beton, i træ og glas, er udtryk for tidens arkitektur.

Det minimalistiske Rødovre Bibliotek af Arne Jacobsen fra 1968-70 illustrerede modernismens modsætninger mellem de lige linjer i voksenbiblioteket og det lille legelandskab i børnebiblioteket. Byggeriet af kulturhuse og kirker gav i højere grad plads for modernismens kreative og skulpturelle side. Her blev der også lagt større vægt på kunstnerisk udsmykning.

Bogen redegør for samtidens kritik. Det gælder Poul Erik Skrivers kritik af børns vilkår og legemuligheder i højhusene, og det gælder Johan Fjord Jensens kritik af funktionalismen i almindelighed og Albertslund Syd i

særdeleshed. I bogen *Homo Manipulatus* fra 1966 sammenligner han Albertslund Syd med selvbyggerhusene i Hasmark på Nordfyn. Han kritiserer det planlagte hverdagsliv:

Ved selve den funktionelle røntgenisering af den menneskelige totaludfoldelse, ved den systematiske kortlægning af normalmenneskets normalbevægelser og normaludfoldelse døgnet igennem er det menneskelige blevet fornægtet på dets mest vitale område, nemlig i dets ret til selv at skabe, selv at gøre sine fejltagelser, selv at erobre tilværelsen.

Bogen er fint illustreret. Den har stor herlighedsværdi. Det gælder især tressermodernismens kreative sider med for eksempel vinterbillede af Nordjyllands Kunstmuseum, bevoksningen på Holbæk Seminarium og det indre af Børgholm Kollegiet. Den rå beton bliver fotogen. Fotografiet på bogens forside fra Rundforbi Stations svømmehal af Robert Fortuna er i sig selv fantastisk. Man bliver overasket over, at det viser dansk tressearkitektur. De orange småtårne kunne give blege nordboers

hud et solbrændt skær, som om de havde været på rejse sydpå.

Bogen er tilsvarende veldokumenteret. De sidste næsten 100 sider omfatter noter, kilder, litteraturfortegnelse samt navne- og stedregister.

Mer' vil have mer'. I forordet redegøres der for værkets afgrænsning til periodens bygningsmæssige aspekter. Restaurering, havekunst og byplanlægning er ikke medtaget. Motorveje og moteller er ikke med. Det samme gælder møblering, interiører og design. En mere omfattende fremstilling ville utvivlsomt have sprængt og yderligere tynget det i forvejen omfattende og over 3 kilo tunge værk, men måske kunne andre aspekter ligesom de indledende afsnit og afsnittet om supergrafik have været inddraget og perspektiveret. Et par perspektiverende illustrationer kunne have øget værkets fortælleleværdi. Nørgaards flower-power-butik på Strøget i København? Enkelte interiører, der er sluppet med, illustrerer sammenhængen. Møbleringen af velfærds-

samfundets skoler, biblioteker og conferencecentre passede som fod i hose med arkitekturen. Velfærd og modernisme gik hånd i hånd. Udviklingen af spisekøkkenet og husmoderens ændrede rolle havde betydning for byggeriet og indretningen af både lejligheder og parcelhuse.

Bogens grundlæggende fortælling er en forståelse – i Max Webers sociologiske forstand – af tressernes arkitektur: den samfundsmæssige baggrund, de nye materialer, tekniker og systemer og ikke mindst de gode viljer. I det sidste afsnit "Drøm og virkelighed" redegøres der nuanceret for det sociale engagement og visionerne om demokratisering, men også for periodens egne og efterfølgende kritikere. Tresserne var på mange måder drømmenes årti, hvor drømme blev undfanget og virkeliggjort, men også modsagt af miljøbevægelser, debattører og nye retninger.

Bogen dømmes ikke og fordømmes ikke. Snarere stikker et behov for restaurering og bevaring af og til hove-

det frem. I bogens allersidste afsnit oplistes fredningsmodne kandidater som for eksempel Børglum Kollegiet, men også dele af det almindelige boligbyggeri:

Sidste års mode er aldrig attraktiv. Det tog tid, førend historicismen blev accepteret som en arkitektur med egne kvaliteter. Og det har taget tid, førend vi har fået øjnene op for kvaliteterne i masseforbrugets og masseproduktionens årti, 1960'erne.

.....